

Vergaderjaar 1990–1991

20 588

De invordering van Rijksbelastingen, andere dan invoerrechten en accijnzen (Invorderingswet 1990)

Nr. 35

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG

Ontvangen 21 mei 1991

Naar aanleiding van de vraag van de leden van de CDA-fractie met betrekking tot de taakopdracht van de werkgroep zij opgemerkt dat het gebruikelijk is dat in rapporten van ambtelijke werkgroepen als deze op basis van de bevindingen van de betrokken werkgroep mede suggesties en voorstellen worden gedaan die uiteraard ter verdere beoordeling van de bewindslieden en de medewetgever staan. Overigens hebben leden van de werkgroep met het lid van de CDA-fractie de heer Vreugdenhil tijdens de werkzaamheden van de werkgroep overleg gevoerd over de opzet van de uit te brengen rapportage en de opvatting van de taakopdracht, zulks gelet op de bewoordingen van de motie Vreugdenhil-Kombrink (Kamerstuk 20 588, nr. 26).

Met betrekking tot de verwijzing door de leden van de CDA-fractie naar de opvatting van enkele schrijvers merken wij op dat de vraag of het eventueel doorlopen van twee procedures problemen oplevert, thans nog niet beantwoord kan worden bij gebrek aan ervaring nu de Invorderingswet 1990 pas medio 1990 in werking is getreden. Wij herinneren in dit verband aan de gedane toezegging dat na een periode van omstreeks 5 à 6 jaar na het in werking treden van de wet een evaluatie zal plaatsvinden. Overigens kunnen wij de door de CDA-fractie genoemde bedragen aan proceskosten niet onderschrijven. Een bedrag van f 80.000,— komt ons op het eerste gezicht in het algemeen bovenmatig voor. In herinnering zij hierbij gebracht dat voor wat betreft de civiele procedure ingevolge artikel 56 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering een kostenveroordeling kan plaatsvinden, zodat de aansprakelijk gestelde, indien hij in het gelijk wordt gesteld, van de door hem te maken proceskosten in ieder geval een gedeelte vergoed kan krijgen. Voorts zij opgemerkt dat het op chicaneuze wijze trachten aan een betalingsverplichting te ontkomen, betrokkene in zoverre geen baat zal brengen doordat over het te vorderen bedrag de wettelijke rente zal lopen. Bovendien bestaat de mogelijkheid tot het leggen van conservatoir beslag.

De leden van de CDA-fractie vragen naar een inschatting van de kosten voor belanghebbenden en de kosten van de Belastingdienst.

Het is niet mogelijk een dergelijke inschatting te maken. De kosten die voor belanghebbenden en de Belastingdienst zijn verbonden aan fiscale procedures zijn sterk afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Met name spelen daarbij een belangrijke rol de complexiteit van het aan de rechter voorgelegde geschil, het beroep dat moet worden gedaan op deskundige bijstand in een dergelijke civiele procedure en in hoeveel instanties wordt geprocedeerd.

Uitgaande van een procedure in eerste aanleg is de belanghebbende bij een fiscale procedure in beginsel alleen een griffierecht ad f 75,- verschuldigd. Indien hij zich wenst te laten bijstaan door een deskundige draagt hij ook hiervan de kosten.

Bij civiele procedures waarin belanghebbende als gedaagde optreedt moet een onderscheid worden gemaakt tussen procedures die worden gevoerd voor de kantonrechter en voor de rechtbank. In beide gevallen is het griffierecht hoger dan in fiscale procedures en bovendien afhankelijk van de gevorderde som; het griffierecht is bij de rechtbank hoger dan bij de kantonrechter (wij verwijzen voor de bedragen naar blz. 31 en 32 van de notitie). Voor de kantonrechter bestaat geen verplichte procesvertegenwoordiging. Laat de belanghebbende zich desalniettemin bijstaan door een deskundige dan zijn de daaraan verbonden kosten voor zijn rekening. Voor de rechtbank bestaat wel een verplichte procesvertegenwoordiging. De hieraan verbonden kosten, die afhankelijk zijn van de aard en het aantal van de verrichte proceshandelingen, zijn voor rekening van belanghebbende. De Belastingdienst kan echter bij een voor de belanghebbende gunstige uitspraak door de civiele rechter worden veroordeeld (een deel van) deze kosten alsmede het griffierecht voor zijn rekening te nemen. Daar staat tegenover dat bij een ongunstige uitspraak de belanghebbende kan worden veroordeeld in (een deel van) de proceskosten van de Belastingdienst.

De leden van de CDA-fractie vragen of de samenstelling van de werkgroep wel een gelukkige is geweest. Deze vraag kunnen wij bevestigend beantwoorden. Immers in de werkgroep was deskundigheid vertegenwoordigd zowel op fiscaal terrein als op het terrein van het privaatrecht, in het bijzonder het aansprakelijkheidsrecht en de civiele en fiscale rechtspleging alsmede de rechtspleging op het terrein van het sociale verzekeringsrecht. Wij verwijzen hierbij ten overvloede naar de opmerking van het CDA-kamerlid de heer Vreugdenhil dat hij van mening was dat ook bij het departement voldoende kennis aanwezig is om een notitie voor te bereiden vóór de genoemde evaluatie zou plaatsvinden (Handelingen II, 1989-1990, blz. 24-930, rechter kolom). De bewering dat de voorzitter en de andere leden van de werkgroep zich niet objectief zouden hebben opgesteld ten opzichte van de te bestuderen materie en dat de voorzitter «mordicus» achter de thans geldende regeling staat, is geheel ongegrond.

Aangaande de vraag van de leden van de CDA-fractie waarom niet gehoord zijn het georganiseerde bedrijfsleven, de RCO, de organisaties waarin met name directeuren van bedrijven vertegenwoordigd zijn, antwoorden wij dat de werkgroep gemeend heeft te kunnen volstaan met het horen van de organisaties van degenen die het bedrijfsleven in dit soort zaken plegen te adviseren en mitsdien goed geïnformeerd zijn over de zich in de praktijk voordoende problemen, te weten de Nederlandse Federatie van Belastingadviseurs en de Nederlandse Orde van belastingadviseurs. Tevens zijn gehoord vertegenwoordigers van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak en de Nederlandse Orde van Advocaten en van de Koninklijke Vereniging van Gerechtsdeurwaarders. Met betrokkenen is uitvoerig overleg gepleegd zodat wij menen dat met het horen

van genoemde belanghebbenden voldoende adequate informatie is verkregen.

Met betrekking tot de verbazing van de leden van de CDA-fractie dat is afgezien van het horen van de Vereniging van Inspecteurs en de Koninklijke Broederschap van Ontvangers merken wij op dat deze verenigingen moeten worden gezien als categorale verenigingen van Belastingambtenaren welke zich richten op de belangenbehartiging van de aangesloten leden op met name het vlak van de arbeidsvoorwaarden. Gelet hierop achten wij het juist, dat de werkgroep heeft afgezien van het raadplegen van deze verenigingen.

Voor wat betreft het vermeende gebrek aan deskundigheid binnen de werkgroep is voor bijzondere deelgebieden waarbij specifieke deskundigheid was vereist en die kennis in onvoldoende mate aanwezig was binnen de werkgroep een beroep gedaan op materiedeskundigen. De in de werkgroep voorhanden zijnde deskundigheid aangevuld met de kennis van deze geraadpleegde materiedeskundigen hebben geleid tot een notitie die bij ons een duidelijk andere indruk heeft achtergelaten dan bij de leden van de CDA-fractie.

Naar aanleiding van het verzoek van de leden van de CDA-fractie de verslagen te ontvangen van de besprekingen met de door de werkgroep gehoorde organisaties, merken wij op dat de desbetreffende organisaties naar aanleiding van dat verzoek zijn benaderd ten einde hun instemming tot het overleggen van de desbetreffende verslagen te verkrijgen. Van nog niet alle organisaties is een reactie ontvangen.

Het is juist, zoals de leden van de CDA-fractie hebben opgemerkt, dat in de notitie van de werkgroep niet expliciet aandacht is besteed aan het tijdens de plenaire behandeling van wetsvoorstel Invorderingswet 1990 door de CDA-woordvoerder gestelde dat in fiscale procedures in veel mindere mate dan in civiele zaken geschil bestaat over de feiten, hetgeen ook hierin tot uitdrukking komt dat een getuigenverhoor zeer zeldzaam is. Naar onze mening was een dergelijke expliciete uiteenzetting ook niet noodzakelijk. De opmerking doet namelijk niet af aan het principe dat in het kader van de rechtsbescherming met betrekking tot de aansprakelijkstelling beoordeling in twee instanties moet kunnen plaats hebben. Voor zover de opmerking bedoeld is als argument voor keuze voor de fiscale rechter, omdat hierdoor sprake zou zijn van een kortere procedure, mag niet worden vergeten dat in de bezwaarfase bij de inspecteur de partijen in de meeste gevallen reeds uitgebreid over de feiten hebben gesproken en de bij de aanslagregeling genomen beslissing opnieuw is overwogen en eventueel gewijzigd overeenkomstig hetgeen in dit stadium juist wordt geacht.

Naar aanleiding van de vraag van de leden van de CDA-fractie in te gaan op het betoog zoals weergegeven in de Handelingen II, 1989-1990, blz. 23-874, merken wij op dat, anders dan aldaar verondersteld, een aansprakelijkstelling ten aanzien van een en dezelfde persoon niet voor meer dan één rechtbank zal worden uitgeprocedeerd. De opgave welke de leden van de CDA-fractie gaarne zouden ontvangen kunnen wij niet verstrekken. In de praktijk is niet gebleken dat de fiscale rechter duidelijk moeite zou hebben met de interpretatie van civielrechtelijke begrippen. Wij worden mede hierdoor in onze opvatting gesterkt – en dit is ook de mening van de werkgroep – dat een rechter zich kennis kan eigen maken op welk juridisch terrein dan ook (blz. 40 van de notitie). Overigens blijkt in de praktijk ook niet dat de civiele rechter in het algemeen problemen heeft met fiscaalrechtelijke begrippen.

Met betrekking tot de opmerking dat de rechter diepgaande studie moet maken van de Wet op de loonbelasting 1964 en de Wet op de omzetbelasting 1968 ten einde te kunnen beoordelen of aan de

meldingsverplichting is voldaan menen wij dat de beoordeling van het wel of niet rechtsgeldig hebben gemeld niet in eerste instantie een beoordeling is van fiscale aard. Bij de beoordeling spelen namelijk in het bijzonder een rol de vragen of de melding tijdig is ingediend en welke omstandigheden oorzaak zijn geweest van de betalingsonmacht. De vergelijking dringt zich in dezen op met de vraag of de ontvanger terecht uitstel van betaling voor belastingschuldigen heeft geweigerd, welke vraag eveneens door de civiele rechter (in kort geding) wordt beoordeeld.

In de huidige wetssystematiek achten wij – zo wij de vraag van de leden van de CDA-fractie goed begrijpen – het inderdaad mogelijk en wenselijk dat de civiele rechter de aansprakelijkheid vaststelt voor belastingen waarvan is komen vast te staan dat die verschuldigd zijn. Het vaststellen van aansprakelijkheid in privaatrechtelijke zin is één van de specifieke taken van de burgerlijke rechter.

Naar aanleiding van de vraag van de leden van de CDA-fractie of een civiele rechter zich binnen drie dagen voldoende op de hoogte kan stellen van de internationale fiscale wettelijke problematiek rondom het begrip vaste-inrichting of zetelverplaatsing, merken wij op dat het ons ontgaat waarom die vragen binnen drie dagen beantwoord dienen te worden, nog daargelaten of daar voor altijd internationale legislatieve bronnen moeten worden geraadpleegd. Wij zijn verder ervan overtuigd dat de rechter, indien nodig, zich tijdig van de benodigde literatuur kan voorzien; de rechter is gewend aan het zich snel oriënteren op uiteenlopende onderwerpen van al of niet juridische aard. Dit zal overigens een aspect zijn van een overgangsperiode; de civiele rechter zal met de loop van het aantal zaken de nodige kennis zich steeds meer eigen maken. Het komt ons voor dat de behandeling van de hier bedoelde zaken in vergelijking met andere zaken geen buitensporig tijdsbeslag legt op de werklust van de bij deze materie betrokken rechters. Hoewel de aandacht voor de tijds-efficiency-problematiek een onderwerp is van voortdurende zorg voor het Ministerie van Justitie en voor de (mede) door dat ministerie ingestelde ambtelijke werkgroepen, was er geen aanleiding om in het rapport uitdrukkelijk aan dit aspect aandacht te besteden.

De leden van de CDA-fractie merken op met verwondering kennis te hebben genomen van de opmerking van de werkgroep dat fiscale procedures over het algemeen mondeling worden gevoerd. Wij merken daarover het volgende op.

De werkgroep heeft de verschillende aspecten van procesrecht onderzocht waarbij duidelijke verschillen bestaan tussen fiscale en civiele procedures. De werkgroep heeft niet betoogd dat er bij de fiscale rechter geen schriftelijke behandeling plaatsvindt. De Wet administratieve rechtspraak belastingzaken voorziet, zoals de genoemde leden ook terecht aangeven, in een schriftelijke procesvoering. Echter na deze schriftelijke behandeling volgt, in tegenstelling tot veel civiele procedures, over het algemeen een mondelinge behandeling. De mondelinge behandeling neemt bij fiscale procedures veel meer een centrale plaats in dan bij civiele procedures (zie in dit verband ook Meyes, Fiscaal procesrecht, tweede druk, blz. 157). Juist in de mondelinge behandeling komt het verschil tussen het fiscale – en het civiele bewijsrecht duidelijk naar voren en het is dan ook om die reden dat de werkgroep zich op deze behandeling heeft gericht.

Met de genoemde leden delen wij de mening dat ook in fiscale procedures deskundige bijstand, hoewel niet verplicht, doorgaans zeer wenselijk is. Het kan niet worden ontkend dat de aan deze bijstand

verbonden kosten behoorlijk kunnen oplopen. In zoverre is er voor de betrokkene weinig verschil met civiele procedures.

De leden van de CDA-fractie vragen om een nadere uitleg voor wat betreft de bewering op bladzijde 26 van de notitie ten aanzien van de eenheid van het recht. Wij delen de mening van de werkgroep dat een beslissing omtrent zowel de aansprakelijkheid zelf als omtrent een regresactie zoveel mogelijk door de civiele rechter behandeld dient te worden. Zou bij voorbeeld de aansprakelijkheid zelf door de belasting-rechter worden beoordeeld en in bevestigende zin worden beslist, dan zou de persoon die uit dien hoofde aansprakelijk is en heeft betaald een regresactie kunnen instellen tegen bij voorbeeld een mede-aansprakelijke of andere persoon. Die regresactie zou bij de burgerlijke rechter aanhangig gemaakt moeten worden. Het gevaar dreigt dan dat de burgerlijke rechter ter zake tot een andere conclusie komt dan de belasting-rechter ten aanzien van de aansprakelijkheid. Er zij ten slotte op gewezen dat regresacties typisch civielrechtelijke aangelegenheden zijn.

Wij zien volstrekt geen grond voor de stelling van de leden van de CDA-fractie dat de thans in de wetgeving neergelegde methodiek voor de aansprakelijk gestelde 2,5 maal zoveel kost dan een procedure alleen voor de fiscale rechter. In dit verband zij nogmaals gewezen op de regeling van de artikelen 56 e.v. van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering; een analoge regeling in fiscalibus ontbreekt. Het ook door de werkgroep zelf gesignaleerde kostenverschil dat voortvloeit uit de huidige systematiek van de wet, is een onvermijdelijk gevolg van het door de daartoe aangewezen rechterlijke instantie op de – ook naar onze mening – meest adequate wijze doen behandelen van kwesties omtrent aansprakelijkheid.

Vanwege de overzichtelijkheid van de notitie is er door de werkgroep voor gekozen om de aansprakelijkheidsprocedures op grond van de Coördinatiewet Sociale Verzekering en de Wet verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds apart te bespreken. Dit heeft ertoe geleid dat ook het begrippenarsenaal van de verschillende wetten afzonderlijk is vermeld. Hieronder is, op verzoek van de leden van de CDA-fractie, een geïntegreerde lijst van begrippen opgenomen. Met betrekking tot het begrip lichaam merken de leden van de CDA-fractie terecht op dat dit begrip fiscaalrechtelijk van aard is. Bij de kwalificering is per abuis uitgegaan van het begrip vennootschap in plaats van het begrip lichaam.

Het begrippenarsenaal

Opmerking: De in de onderstaande lijst vermelde artikelen 16A, 16B, 16C en 16D hebben betrekking op de Coördinatiewet Sociale Verzekering; de overige artikelen betreffen de Invorderingswet 1990.

Begrip	artikel	kwalificatie
Bestuurder	33, 36 16C, 16D	civiel/fiscaal civiel/soc. verz. rechtelijk
Leider vaste inrichting/vaste vertegenwoordiger	33, 37	fiscaal
Lichaam	16B, 16C 33 16C, 16D	soc. verz. rechtelijk fiscaal soc. verz. rechtelijk
Vereffenaar	33	civiel
Kennelijk onbehoorlijk bestuur	33, 36 16D	civiel civiel
Vennoot	33	civiel
Rechtsbevoegdheid/rechtspersoonlijkheid	33, 36 16C	civiel civiel

Begrip	artikel	kwalificatie
Werknemer	34, 38 16A	fiscaal soc. verz. rechtelijk
Werkgever	16A, 16C	soc. verz. rechtelijk
Ter beschikking stellen	34 16A	fiscaal soc. verz. rechtelijk
(Onder)aannemer	35 16B	fiscaal soc. verz. rechtelijk
Opdrachtgever	35	fiscaal
Dienstbetrekking	35 16A, 16B	fiscaal soc. verz. rechtelijk
Aan de heffing van vpb. onderworpen	36 16D	fiscaal fiscaal
Nietigheid onverplicht verrichte rechtshandeling	36 16D	civiel civiel
Fiscale eenheid in de zin van de Wet op de Omzetbelasting en de Wet op de Vennootschapsbelasting	39, 43	fiscaal
Staking/aanmerkelijk belang/deelneming etc.	40, 43	fiscaal
Plaats van vestiging/met verplaatsing belaste personen	41	fiscaal
Notariële akte	42	civiel
Toegerekende inkomensbestanddelen/c.q. bezittingen en schulden	44 cq 45	fiscaal
Wettelijk vruchtgenot	45	civiel
Erflater/erfgenaam/legataris/ schenker	46	fiscaal
Door en bij het overlijden	47	fiscaal
Uitvoerder van uiterste wilsbeschikking	47	civiel
(Niet-) betaling	49 16D	civiel civiel
In gebreke zijn	49 16D	civiel/fiscaal civiel/soc. verz. rechtelijk
Aansprakelijk zijn	32-48 16A-16D	civiel civiel
Verschuldigd zijn o.a.	33-37 16A-16D	civiel/fiscaal civiel/soc. verz. rechtelijk

Het bevreemdt de leden van de fractie van het CDA dat waar het wezenlijk gaat om dezelfde problematiek en begrippenarsenaal, de werkgroep tot een verschillende conclusie is gekomen terzake van enerzijds de heffing loonbelasting/volksverzekeringen en anderzijds de heffing van sociale verzekeringspremies. Op zich zelf beschouwd komen de begrippen uit de aansprakelijkheidswetgeving in grote mate met elkaar overeen. De verschillende wijze van behandeling van fiscale en sociale verzekeringsprocedures komt voort uit systeemverschillen tussen de heffing van belasting en heffing van sociale verzekeringspremies. Bij het opstellen van de Invorderingswet 1990 is, vanwege de relatie tussen de aansprakelijkheidsbepalingen uit de anti-misbruikwetgeving en die uit andere onderdelen van de fiscale wetgeving, gekozen voor behandeling door de civiele rechter. Zoals in de onderdelen 3.1.1. en 3.2.1. van de notitie is aangegeven is de situatie bij de sociale verzekeringen principieel anders. Alvorens daar tot aansprakelijkstelling kan worden overgegaan moet een aanzienlijk aantal vragen van administratieve aard worden beantwoord. Met name gaat het hierbij om de beoordeling van de vraag of er sprake is van verzekeringsplicht met een daaraan gekoppelde premieplicht voor werkgevers, en het recht op uitkering van werknemers. Bestaat er premieplicht, dan volgt daaruit automatisch zowel het recht op uitkering van werknemers, als de plicht tot premiebetaling van de werkgever. Ook de aansprakelijkheid voor de betaling van

die premie volgt dan veelal direct uit de wet. Procedures omtrent aansprakelijkheid in de sociale verzekeringen gaan in de praktijk zelden om de aansprakelijkheid als zodanig, doch hebben veeleer betrekking op de vraag of er verzekeringsplichtige arbeid is, en in relatie daarmee, hoeveel premie verschuldigd is. Zoals in onderdeel 3.1.2 van de notitie is vermeld zou in deze gevallen het laten beantwoorden van de betrokken rechtsvragen door verschillende colleges het risico met zich brengen van interpretatieverschillen en als gevolg daarvan vertragingen bij procedures, waardoor de toepassing van de anti-misbruikwetgeving bemoeilijkt zou worden.

De leden van de CDA-fractie vragen om commentaar op een variant waarbij de fiscale rechter een zaak voor wat betreft bijzondere civielrechtelijke aspecten, onder aanhouding van de hoofdzaak, kan verwijzen naar de civiele rechter. Een dergelijk systeem komt neer op het vragen van een prejudiciële uitspraak aan een feitelijke instantie, hetgeen in ons rechtssysteem een novum is. Dit werkt naar ons oordeel vertraging van de afdoening van de hoofdzaak in de hand, zeker ook indien van de desbetreffende prejudiciële uitspraak tot in cassatie wordt geprocedeerd. Overigens zij verwezen naar de bladzijden 77 e.v. van de notitie van de werkgroep.

Naar aanleiding van de vraag van de leden van de CDA-fractie naar de opvattingen over het onderhavige vraagstuk in de literatuur van de laatste 10 jaar is in de bijlage een (voorlopig) overzicht gegeven van verschenen artikelen. Er vindt nog verdere literatuurstudie plaats om na te gaan of met name in het begin van de tachtiger jaren artikelen over de onderhavige problematiek zijn verschenen. Mocht dit onderzoek tot positief resultaat leiden, dan zal alsnog een aanvullende opgaaf aan de Kamer worden toegezonden.

De leden van de PvdA-fractie vragen of de fiscus onder de Invoeringswet 1990 gebruik maakt van de bevoegdheid van de bedrijfsverenigingen om executoriaal beslag te leggen, daar waar de fiscus deze bevoegdheid niet heeft.

De bedrijfsvereniging mist de bevoegdheid om een door haar uitgevaardigd dwangbevel zelf ten uitvoer te leggen. Op grond van artikel 15 van de Coördinatiewet Sociale Verzekering is deze bevoegdheid neergelegd bij de ontvanger. De ontvanger kan derhalve executoriaal beslag leggen voor een door de bedrijfsvereniging uitgevaardigd dwangbevel. Uiteraard kan dit uitsluitend voor de in het dwangbevel genoemde premies waarvoor de beslagene door de bedrijfsvereniging aansprakelijk is gesteld. Voorzover de leden met hun vraag bedoelen of de ontvanger in dat geval ook executoriaal beslag legt voor rijksbelastingen ten aanzien waarvan de aansprakelijkheid nog niet onherroepelijk vaststaat moet deze vraag ontkennend worden beantwoord.

Het is niet bekend in hoeveel gevallen in de periode van 1 juli 1990 tot 1 januari 1991 door de bedrijfsverenigingen aan de ontvangers een dwangbevel is gezonden ter tenuitvoerlegging terwijl de onderliggende aansprakelijkstelling nog werd bestreden. Hierover worden geen gegevens bijgehouden. De indruk bestaat echter dat het slechts incidentele gevallen betreft. Wij verwijzen in dit verband tevens naar blz. 53 van de notitie.

De leden van de PvdA-fractie vragen of is overwogen de mogelijkheid te openen de sociale verzekeringsprocedures te voegen met de fiscaal-/civielrechtelijke procedures. De werkgroep heeft deze variant inderdaad onder ogen gezien, doch daarvan geen melding gemaakt in haar notitie omdat reeds aanstonds duidelijk was dat de specifieke eigenschappen

van de hier bedoelde procedures zodanig verschillen dat voeging niet mogelijk is en tot procedurele fricties zou leiden: de al dan niet verplichte procesvertegenwoordiging, de vraag welke procesregels van toepassing zouden moeten zijn inclusief het al dan niet mogelijk zijn van het instellen van rechtsmiddelen. Verschillen als deze kunnen niet op bevredigende wijze in één voegingsprocedure worden opgelost.

De Staatssecretaris van Justitie,
A. Kosto

De Staatssecretaris van Financiën,
M. J. J. van Amelsvoort

De Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
E. ter Veld

**Literatuur over aansprakelijkheidsprocedures bij de invordering
(schrijver, titel, blad)**

W. E. M. Leclercq

Op de grens van burgerlijke en belastingrechtspraak (naar aanleiding van HR 24 dec. 1976 NJ. 1977, 380).

Themis. (1980) 1, 4–21.

P. J. Wattèl

Het voorstel voor een nieuwe invorderingswet; enige zwaarigheden.

Nederlands Juristenblad, jrg. 63 (1988) nr. 31 (17 sept.) p. 1107–1113.

M. J. Hamer

De Invorderingswet 1989 en de tweede anti-misbruikwet.

WPNR, jrg. 119 (1988) nr. 5886 (1 okt.) p. 513–518.

K. de Bruin

De derden-aansprakelijkheid in het ontwerp Invorderingswet 1989.

Maandblad belastingbeschouwingen, jrg. 57 (1988) nr. 10 (okt.) p. 272–279.

M. L. B. van der Lande

De rechtsbescherming van de belastingschuldige in het ontwerp Invorderingswet 1989.

Maandblad belastingbeschouwingen, jrg. 57 (1988) nr. 10 (okt.) p. 280–284.

W. C. L. van der Grinten

Aansprakelijkheidsvoorzieningen in het wetsvoorstel Invorderingswet 1989.

Weekblad voor fiscaal recht, jrg. 117 (1988) nr. 5842 (27 okt.) p. 1321–1325.

H. J. Hofstra

Het wetsontwerp Invorderingswet 1989.

Weekblad voor fiscaal recht, jrg. 117 (1988) nr. 5842 (27 okt.) p. 1314–1321.

Ch. P. A. Geppaart

Invorderingsrecht in beweging.

Weekblad voor fiscaal recht, jrg. 117 (1988) nr. 5842 (27 okt.) p. 1309–1313.

Commentaar van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs op het wetsvoorstel «Invordering van rijksbelastingen andere dan invoerrechten en accijnzen».

Fiscaal weekblad FED, jrg. 48 (1988) nr. 2217 (8 dec.) p. 2345–2354; 1988/744.

J. D. Schouten

De Invorderingswet 1989 misbruikt!

WPNR, jrg. 120 (1989) nr. 5899 (7/14 jan.) p. 7–11.

Ch. J. Langereis

De invorderingswet vernieuwd.

De Naamloze Vennootschap, jrg. 67 (1989) nr. 4 (apr.) p. 87–93.

M. L. B. van der Lande.

De rechtsbescherming van de belastingschuldige in het ontwerp Invorderingswet 1989: een tussenstand.

Maandblad belastingbeschouwingen, jrg. 58 (1989) nr. 12 (dec.) p. 349-352.

T. H. Groeneveldt

Rechtsbescherming in de invorderingswet 1990.

Fiscaal, jrg. 17 (1990) nr. 1, p. 1-14.

J. D. Schouten

Wie is aansprakelijk?

Weekblad voor fiscaal recht, jrg. 119 (1990) nr. 5911 (19 apr.) p. 567-577.

Ch. P. A. Geppaart

Een onvoltooide Invorderingswet.

Nederlands Juristenblad, jrg. 65 (1990) nr. 31 (15 sept.) p. 1231-1237.

Th. S. Groenevelt

Face-lift voor honderdvijfenveertigjarige: de Invorderingswet 1990 (I).

TVVS, jrg. 33 (1990) nr. 9 (sept.) p. 219-222.

A. van Eijsden

Aansprakelijkheidsprocedures bij invordering van belastingen, premies en bijdragen.

Weekblad voor fiscaal recht, jrg. 120 (1991) nr. 5949 (14 febr.) p. 229-234.

J. C. Dijkman en J. W. Gosselink

De Invorderingswet 1990 en de Wet Ketenaansprakelijkheid voor loonbelasting en omzetbelasting.

Weekblad voor fiscaal recht, jrg. 120 (1991) nr. 5955 (28 mrt.) p. 458-460.